

Egy zászló története

Egy születésnap mindig fontos esemény. Alkalom a hálaadásra és a mérlegkészítésre. A születésnap, ahogy maga a születés, egy új kezdet csíráját hordozza. 2023. szeptember 7. ilyen örömnapp volt a Cima Grappán, vagyis az észak-olaszországi Monte Grappa 1776 m magas csúcsán: magyar zászló született. A jeles napról a magyarországi és a helyi olasz sajtó is hírt adott. Álljon itt most a személyes beszámoló.

Először huszonnégy évvel ezelőtt jártam a Grappa-hegy csúcsán. Mélyen meghatott – és a később idelátogató honfitársaim is erről az érzésről számoltak be – az, amit az itt járt Kövér László házelnök is kiemelt. Nevezetesen, hogy „*a nemes olasz nemzet kegyelettel megőrizte hőseink és áldozataink sírhelyét*”, akkor is, amikor odahaza az első világháború részleteiről nem volt ildomos beszélni. A hegycsúcson 1935-re megépült a ma is látogatható monumentális katonai temető. Több mint 12 ezer olasz és több mint tízezer monarchiabeli elesett katona kapott itt végső nyughelyet. Utóbbiak közül alig háromszázat sikerült beazonosítani, nagyobb részük magyar, nevük a kolumbárium bronzfülkéin olvasható. Itt az ellenfél nem ellenségként, hanem szinte bajtársként rögzült a kollektív emlékezetben, hisz a front mindkét oldalán zömmel békét óhajtó, egyszerű emberek küzdöttek, ahogy ez a háborúk során általában lenni szokott.

S míg egyfelől a meghatottságtól ámultam, másfelől igen bántott, hogy az osztrák–magyar emlékhelyen csupán Ausztria lobogója lengett, a megemlékezésekre csak a sógorok kaptak meghívót. Fiatal voltam, és naiv, de bizsergett bennem valami határozatlan tenni akarás, amelyet egyedül nem tudtam formába önteni. A Bassano del Grappa-i hegyivadászok akkori elnöke, *Bartolomeo Busnardo* felkarolta az ügyet, de hamarosan meghalt. Ekkor ismerkedtem meg

Dinyés László képzőművésszel, szobrásszal, aki mellesleg jelentős történelmi kutatómunkát végzett, többek között Anjou-korokhoz fűződő ásatások és Virágh Gedeon 1848-as huszártiszt élete kapcsán. Rögtön munkához is látott, és megalapította a *Magyar Monte Grappa Baráti Kört*. Ez az alulról jövő, önzetlen és lelkes civil szervezet volt éveken át az olasz fél partnere. A sokrétű teendőkből minden tag igen komolyan kivette a részét: címeres zászlót hímezett, vagy tartotta a kapcsolatot a hadisírgondozókkal, esetleg adminisztratív munkát végezett, tolmácsolt, vagy épp vendégül látott, beszédeink sokszor három nyelven is elhangzottak. Talán nem lesz túl személyes, ha megemlítem, hogy férjem, *Pietro Demeneghi* támogatása elengedhetetlen és szilárd pillére volt a vállalkozásunknak. A Baráti Kör megbízható partnere volt a Grappa katonai parancsnokának, *Diego D’Agostino* zászlósnak, aki szeretettel gyámolította a magyar jelenlétet. Egyesületünk nemcsak számos nagyszabású megemlékezésen képviselte Magyarországot a sokszor betársuló, *Szépe Ferenc* által vezetett kiskunsági huszárokkal együtt, hanem egy olasz–magyar kiállítás létrehozásával is. A fontei városháza dísztermében számos családi ereklye és a *Töll László* ezredesnek, a Magyar Hadisírgondozó Hivatal elnökének segítségével nagylelkűen rendelkezésünkre bocsátott olasz vonatkozású első világháborús anyag került bemutatásra. Ezt színesítette még a helyi gyűjtők gazdag tárlata: sokan még száz évvel a háború után is kerestek és találtak a Grappán háborús ereklyéket, töltényt, gránátot, sisakot, edényt. A filmrendező *Gulyás testvérek* témába vágó filmrészletei, különösen az olasz és a magyar veteránok találkozása, elérzékenyítette az olasz jelenlevőket. A Baráti Kör közreműködésével valósult meg 2011-ben az akkori honvédelmi miniszter, *Hende Csaba* látogatása itt, az olaszok által *Szent Hegy*nek

hívott egykori háborús helyszínén. Már egy évvel korábban Hende Csaba miniszteri köszöntőjét küldte el, ez felolvasásra is került az év legrangosabb és nagy tömegeket megmozgató megemlékezésén. Ekkor jelent meg a Mandiner hasábjain Borbás Barnabás cikke, ebből idézek: „*Mint az a Magyar Monte Grappa Baráti Kör küldetésnyilatkozatából kiderül, céljuk a hagyományőrzésen túl a kutatás, vagyis legalább annak a 142 magyar katonának a pontosabb azonosítása, akinek a nevét a grappai feliratoknak köszönhetően ismerjük. Mivel az első világháborús magyar veszteséglistákat a hetvenes években megsemmisítették, a feladat különösen nehéz, noha eredmények már vannak: valaki Londonból, az interneten keresztül talált a Grappa társaság oldalán levő listára, így fedezve fel rokonát, mást egyházi nyilvántartásokon keresztül sikerült azonosítani. »Semmi más célunk nincs ezzel, mint megadni a lehetőséget legalább néhány magyar családnak, hogy az életben még egyszer azt mondhassák: nézd, megtaláltuk, ott nyugszik a nagypapi – zárjuk a beszélgetést Dinyés Lászlóval.«.*”

Dinyés László korai halálával a baráti kör feloszlott, már csak azért is, mert úgy éreztük, megtettük, amit meg kellett tennünk, innentől Magyarország hivatalosan is tud a katonai emlékhelyről, átadjuk a stafétát. A magyar lobogó felhúzására azonban még újabb tizenkét évet kellett várunk. A malmok lassan öröltek ugyan, de a *Comitato dell'Alto Onore del Grappa* nevű hagyományőrző egyesület nélkül még most sem állna a zászlórúd. Az ő közbenjárásukra jó néhány katonai emlékhelyen képviselhettük Magyarországot. Vezetője sokáig *Angelo Ceccotto* volt, akinek szent makacssága, a római hadisírgondozókkal és társszervezeteikkel való kitartó küzdelme, valamint *Paolo Casotto* gyakorlati segítsége és közvetítői képessége nélkül, féltő, ma sem tartanánk seholy. Már egész közelinek látszott a cél, amikor kitört az orosz–ukrán háború, ez bizonytalanná tette a várt esemény időpontját. Aztán személyi változások történtek a budapesti Hadisírgondozó berkeiben, így a helyszínén tárgyaló *Kovács Vilmos* ezredes helyett a már ismert *Töll László*

ezredes csoportja gördítette tovább az ügyet. És lőn, egy nap azt a reménykeltő hírt kaptam, hogy stabilan áll a cementben a zászlórúd. Aztán csak állt és állt, pőrén és szegyenkezve, mire a katonai temető igazgatója, *Marco Arancio* őrnagy, a hegymászók és a turisták sürgető kérésére, nem hivatalosan ugyan, de felhúzta az *Alto Onorétól* kapott magyar zászlót. Később levonták, gondosan összehajtogatták, és eltették, hiszen ez mégis magánkezdeményezés volt, a hivatalos zászlóavatás pedig már közelinek tűnt. A felső szintű egyeztetések végre eredményre vezettek, sikerült egy olyan napot találni, amikor mindkét ország honvédelmi minisztere ellátogathatott a Monte Grappára, ehhez kellett alakítani a program minden apró részletét. A miniszteri látogatás nélkül nem került volna sor a magyar lobogó elismertetésére, sok ember áldozatos munkájának ezette lehetősége. Az i-re végre felkerült a pont, de pont nélkül nem lenne i betű – mint a háborúk végén: a tábornokok aláírnak, koccintanak. A közkatonák pedig névtelenül asszisztálnak, már akik életben maradtak. Fontosnak tartottam megnevesíteni az elfeledett közkatonákat, akik közül többen még csak meghívót sem kaptak az eseményre. A világ így működik, ez valószínűleg nem baj, hiszen a célt elértük.

Az elesett hősök tisztelete kivívta a nemzeti lobogó kitűzését, és Magyarország kérte a neki járó megbecsülést. A kölcsönös tisztelet és barátság jegyében Kövér László, az Országgyűlés elnöke, a két honvédelmi miniszter: *Guido Crosetto* és *Szalay-Bobrovniczky Kristóf*, a diplomaták, a táborigazgatók, a katonák, a megszámlálhatatlan olasz elöljáró, valamint a sajtósok népes csoportja méltóképpen adott hangot a bajtársi szellemnek. Ahogy *Szalay-Bobrovniczky Kristóf* mondta: „*Az ellentétes oldal azonban nem akadályozhatta meg azt, hogy a két szemben álló nép tisztelje egymás hősiességét.*” És ahogy *Guido Crosetto* olasz védelmi miniszter is kiemelte: „*A Monte Grappa mára az emlékezés és a barátság helyszínévé vált.*”

Hála Istennek!

Egy haldokló katona éneke

Szerettem élni. Míg pecsétet
nem köp számra a halál, juszt is
beszélek. Az élet elfordult,
míg lehet, utánanézek.
Haragszik rám, egy lángot én is
kioltottam. Másodpercnyi
előnyöm volt, és rövidnyelű ásóm,
hideg éle forró vérbe mártva.
Nem volt idő és gránátsikoly,
csak pietà, hűlő test a karomban,
arcát könnyeim mosták, előttem
az ellenség zokogta: „Giovanni!”
Átadtam a korpust, kezünk közt
fészket rakott az öröklét. Kilenc
hónapja már a halál terhét hordom.
Mondják, vége. Nem tudom,
haza már nem jutok, nélkülem
arattak, apám homlokredői olasz
kőbe vésve, a hegyek is térden
állnak. Takarj be, egyre fázom!

Balról kezdve: Diego D'Agostino, Dinyés László, Borsányi Katinka, Angelo Ceccotto.
A bal oldalon mögöttünk Szépe Ferenc – egy több mint tízéves fotón

A 2023. szeptember 7-ei zászlóavatás

Borsányi Katinka és Angelo Ceccotto (2023. szept. 7.)